

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2015

YEARBOOK

2015

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2015
YEARBOOK

ГОДИНА 6

VOLUME VI

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Нина Даскаловска
проф. д-р Махмут Челик
доц. д-р Ранко Младеноски
м-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

проф. д-р Јованка Денкова
проф. д-р Виолета Димова
проф. д-р Луси Караниколова
проф. д-р Толе Белчев
проф. д-р Билјана Ивановска
доц. д-р Марија Кусевска
доц. д-р Нина Даскаловска
доц. д-р Марија Кукубајска
доц. д-р Драгана Кузмановска
виш лектор м-р Снежана Кирова
м-р Весна Коцева

Главен уредник

доц. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

доц. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
лектор м-р Биљана Петковска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“–Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph. D.
Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Mahmut Celik, Ph.D.
Docent Ranko Mladenoski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M. A.

Editorial staff

Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph. D.
Prof. Violeta Dimova, Ph. D.
Ass. Prof. Lusi Karanikolova, Ph. D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph. D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph. D.
Docent Marija Kusevska, Ph.D.
Docent Nina Daskalovska, Ph.D.
Docent Marija Kukubajska, Ph.D.
Docent Dragana Kuzmanovska, Ph.D.
Senior Lecturer Snezana Kirova, M.A.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Docent Svetlana Jakimovska, Ph.D.

Editor in chief

Docent Eva Gjorgjievska, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Lecturer Biljana Petkovska, M.A.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Štip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Јазик

д-р Марија ЛЕОНТИЌ ПОТЕКЛЮ, АДАПТАЦИЈА И СЕМАНТИКА НА ТУРСКИОТ СУФИКС -лак /-lik/ (-lik, -lik, -luk, -lük) ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija LEONTIC, Ph. D. ORIGIN, ADAPTATION AND SEMANTICS OF THE TURKISH SUFFIX -лак /-lik/ (-lik, -lik, -luk, -lük) IN TURKISH AND MACEDONIAN LANGUAGE	11
Делфина ЈОВАНОВА НИКОЛЕНКО д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА СЕМАНТИКАТА НА ЈАЗИКОТ ВО РУБРИКАТА „САКАМ ДА КАЖАМ“ ВО ДНЕВНИОТ ВЕСНИК „ВЕСТ“ Delfina JOVANOVA NIKOLENKO I Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD THE SEMANTICS OF THE LANGUAGE IN THE RUBRIC „SAKAM DA KAZAM“ IN THE DAILY NEWSPAPER „VEST“	21
д-р Јаготка СТРЕЗОВСКА д-р Билјана ИВАНОВСКА ЛИНГВИСТИЧКИ ОСВРТ КОН ТУЃИТЕ ЗБОРОВИ И ЗАЕМКИТЕ ВО СТРУЧНИОТ ЛЕКСИЧКИ ФОНД НА ЈАЗИКОТ д-р Jagotka STREZOVSKA, PhD д-р Biljana IVANOVSKA, PhD LINGUISTIC REVIEW TOWARDS FOREIGN AND LOANWORDS IN THE PROFESSIONAL LEXICAL LANGUAGE FOND.	29
м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА м-р Крсте ИЛИЕВ ВЛИЈАНИЕТО НА ИНТЕРНЕТОТ ВРЗ ЈАЗИЧНАТА КУЛТУРА, КОГНИТИВНИОТ И АКАДЕМСКИОТ РАЗВОЈ НА МЛАДИТЕ Natalija POP ZARIEVA Krstel ILIEV THE INFLUENCE OF THE INTERNET ON THE LANGUAGE CULTURE, THE COGNITIVE AND ACDEMIC DEVELOPMENT OF THE YOUNG	39
м-р Македонка ДОДЕВСКА д-р Веселинка ЛАБРОСКА ПРЕГЛЕД НА ЛЕКСИКАТА НА ОВЧЕПОЛСКИОТ ДИЈАЛЕКТ И НА СЛОВЕНЕЧКОГОРИШКИОТ (ГОРИЧАНСКИ) ДИЈАЛЕКТ СПОРЕД ПОТЕКЛОТО Makedonka DODEVSKA, Mr. Veselinka LABROSKA, Ph. D. THE REVIEW OF THE LEXICAL VOCABULARY OF THE OVCHE POLE DIALECT AND SLOVENIAN GORISHKI – GORICHANSKI DIALECT	47

д-р Билјана ИВАНОВСКА д-р Марија КУСЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА м-р Татјана УЛАНСКА д-р Лилјана МИТКОВСКА Моника ЦЕНОВА Викторија КРСТЕВСКА ПРОЕКТОТ „УЛОГАТА НА ЕКСПЛИЦИТНИТЕ ИНСТРУКЦИИ ЗА СТЕКНУВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА ПРИ УЧЕЊЕТО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК“ И НЕГОВО ПРЕТСТАВУВАЊЕ	53
д-р Марија КУСЕВСКА УЛОГАТА НА МОДАЛНИТЕ ГЛАГОЛИ КАКО УБЛАЖУВАЧИ ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК Marija Kusevska USE OF MODAL VERBS FOR MITIGATION IN ENGLISH AND MACEDONIAN	61
д-р Светлана ЈАКИМОВСКА МЕТОДИ НА ТЕРМИНОЛОШКАТА РАБОТА Svetlana JAKIMOVSKA, Ph. D. TERMINOLOGY METHODS	71
д-р Даринка МАРОЛОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА ПОВЕКЕЗНАЧНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК Darinka, MAROLOVA Dragana KUZMANOVSKA AMBIGUITY IN MACEDONIAN AND IN GERMAN LANGUAGE	81
Assist. Prof. Marija EMILIJА KUKUBAJSKA, PhD Tatjana Plievska, M.A. candidate A FABIAN SOCIETY, FRANKFURT SCHOOL: UTOPIA, DYSTOPIA, “REALITY”	91
Катерина, СТОЈАНОВСКА д-р Марија, КУСЕВСКА ПИЦИН И КРЕОЛСКИ ЈАЗИК Katerina, STOJANOVSKA Docent Marija, KUSEVSKA PhD. PIDGIN AND CREOLE LANGUAGE	103
<i>----- Книжевност -----</i>	
м-р Марија КРСТЕВА м-р Драган ДОНЕВ ТЕМАТСКИТЕ ПРЕОКУПАЦИИ ВО „ДОЛГА ЦРНЕЧКА ПЕСНА“ НА РИЧАРД РАЈТ Marija Krsteva Dragan Donev THEMATIC PREOCCUPATIONS IN RICHARD WRIGHT’S „LONG BLACK SONG“	113

- д-р Ранко МЛАДЕНОСКИ
д-р Толе БЕЛЧЕВ
МАКЕДОНСКИ ПОЕМИ И ЕПОВИ ЗА НАЈСЛАВНИОТ МАКЕДОНСКИ КРАЛ
Ranko Mladenoski, Ph. D.
Tole Belcev, Ph. D.
MACEDONIAN POEMS AND EPICS ABOUT THE MOST FAMOUS
MACEDONIAN KING 119
- Пацка ТАСЕВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
ЕСТЕТСКАТА ФУНКЦИЈА НА СИМБОЛОТ ВО „БЕЛИ МУГРИ“ ОД РАЦИН
Paska TASEVA
Tole BELCEV, Ph. D.
AESTHETIC FUNCTION OF SYMBOLS IN “WHITE DAWNS” BY RACIN..... 131
- д-р Луси КАРАНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА
ПОРТРЕТИРАЊЕ ПРЕКУ ДЕСКРИПЦИЈА
(За портретите на Франца и Лојзе во романот
„На пругорнината“ од Иван Цанкар)
Lusi Karanikolova – Cocorovska, PhD
PORTRAYAL THROUGH DESCRIPTION
(About the portrayals of Francka and Lojze in the novel
“Na prugorninata“ by Ivan Cankar) 141
- Сања СПАСКОВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
НАРАТОРИТЕ И ФОКАЛИЗАТОРИТЕ ВО РОМАНОТ
„СМРТТА НА ДИЈАКОТ“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ
Sanja Spaskova
Tole Belcev, Ph. D.
NARRATORS AND FOCALIZERS IN THE NOVEL
‘THE DEATH OF THE NOVICE’ BY DRAGI MIHAJLOVSKI 151
- д-р Јованка ДЕНКОВА
ИЗМИСЛУВАЊЕ ИЛИ РЕАЛНОСТ НА ДЕТСКИОТ СВЕТ
Jovanka DENKOVA, Ph.D.
FANTASY OR REALITY OF THE CHILD’S WORLD 161
- д-р Ева ЃОРЃИЈЕВСКА
Canone inverso или за уметноста и бескрајот
(критички осврт на романот од Паоло Мауренсиг)
Eva GJORGJIEVSKA, PhD
Canone inverso or the art and the infinity
(Critical review on the novel of Paolo Maurenzig)..... 169
- Данче СТЕФАНОВСКА
д-р Толе БЕЛЧЕВ
НАРАТОРИТЕ ВО „ЌЕРКАТА НА МАТЕМАТИЧАРОТ“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Danche STEFANOVSKA
Tole BELCEV, Ph. D.
NARRATORS IN „THE DAUGHTER OF THE MATHEMATICIAN”
BY VENKO ANDONOVSKI 175

д-р Ева ЃОРЃИЕВСКА м-р Јована КАРНИКИЌ КАРЛО ГОЛДОНИ И РЕФОРМАТА НА ИТАЛИЈАНСКИОТ ТЕАТАР Eva GJORGJEVSKA, PhD Jovana KARANIKIJKJ, MA CARLO GOLDONI AND THE REFORM OF ITALIAN THEATER	185
м-р Крсте ИЛИЕВ м-р Наталија ПОП ЗАРИЕВА ИСКУШЕНИЕТО И СПАСЕНИЕТО ВО СЕР ГАВЕЈН И ЗЕЛЕНИОТ ВИТЕЗ Krste ILIEV Natalija POP ZARIEVA TEMPTATION AND SALVATION IN SIR GAWAIN AND THE GREEN KNIGHT	191
м-р Милена РИСТОВА-МИХАЈЛОВСКА ЕДНО ДРАМСКО ЧИТАЊЕ НА БАЛКАНОТ ВО „СЛОВЕНСКИОТ КОВЧЕГ“ НИЗ БЕЛА, ЛИКОТ-НОМАД Milena RISTOVA-MIHAILOVSKA, MA DRAMA READING OF THE BALCAN PENINSULA IN 'SLAV CASKET' THROUGH BELA, THE NOMAD CHARACTER	197
Проф. д-р Луси КАРНИКОЛОВА-ЧОЧОРОВСКА ДЕСКРИПТИВНИТЕ „СЛИКИ“ ВО РОМАНОТ „СЕЛИДБИ“ ОД МИЛОШ ЦРЊАНСКИ Lusi KARANIKOLOVA – COCOROVSKA, PhD DESCRIPTIVE “PICTURES“ IN THE NOVEL “SELIDBI“ BY MILOS CRNJANSKI	207

Дидактика

м-р Биљана ИВАНОВА д-р Драгана КУЗМАНОВСКА м-р Снежана КИРОВА м-р Татјана УЛАНСКА ЗОШТО ДА СЕ УЧАТ СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ? Biljana Ivanova, M.A. Dragana Kuzmanovska PhD. Snezana Kirova M.A. Tatjana Ulanska M.A. WHY LEARNING FOREIGN LANGUAGES?	223
Магдалена БАТЕВСКА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ЗА КОМПЛЕКСНОСТА НА ИЗУЧУВАЊЕ НОВИ ЗБОРОВИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Magdalena BATEVSKA Nina DASKALOVSKA ON THE COMPLEXITY OF LEARNING NEW WORDS IN ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION	229

Марија КУЛАКОВА д-р Нина ДАСКАЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА МОДЕРНАТА ТЕХНОЛОГИЈА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК Marija Kulakova Nina Daskalovska, Ph.D. INTEGRATING MODERN TECHNOLOGY INTO ENGLISH LANGUAGE TEACHING	239
м-р Марија Тодорова м-р Весна Коцева АНКСИОЗНОСТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК Marija, Todorova Vesna, Kocева FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY	253
д-р Виолета ДИМОВА д-р Махмут ЧЕЛИК Умит СУЛЕЈМАНИ ИСТРАЖУВАЧКИТЕ МЕТОДИ И ТЕХНИКИ – ОСНОВЕН УСЛОВ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА КОГНИТИВНАТА НАСТАВА ВО ПАРАЛЕЛНИТЕ СО ТУРСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК Violeta DIMOVA, Ph. D Mahmut CELIK, Ph. D Umit SULEIMANI RESEARCH METHODS AND TECHNIQUES – MAIN CONDITION FOR COGNITIVE EDUCATION IN CLASSES WITH INSTRUCTION IN TURKISH LANGUAGE	259
Анжела НИКОЛОВСКА ИНТЕГРИРАЊЕ НА ВОКАБУЛАРОТ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Anzela NIKOLOVSKA INTEGRATION OF VOCABULARY INSTRUCTION INTO FOREIGN LANGUAGE TEACHING	265
д-р Билјана ИВАНОВСКА „BLENDED LEARNING“ КАКО МЕТОД ВО ИЗУЧУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК ВО СТРУКА Biljana IVANOVSKA, Ph. D. BLENDED LEARNING“ AS A METHOD WHILE LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	273

Сања СПАСКОВА
д-р Толе БЕЛЧЕВ¹

НАРАТОРИТЕ И ФОКАЛИЗАТОРИТЕ ВО РОМАНОТ „СМРТТА НА ДИЈАКОТ“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ

Апстракт: На почетокот од овој труд накратко се презентирани дефинициите на основните поими кои се употребени во трудот. Потоа е даден краток текст за тоа што претставува овој роман, каков роман е и што, всушност, се раскажува во него.

Основата на овој труд е разграничување на нараторите и фокализаторите во овој роман. Откако ги изнесуваме дефинициите за наратологијата, нараторите, фокализацијата и фокализаторите преминуваме на нивното пронаоѓање во самиот роман. При читањето на романот согледуваме дека во него имаме повеќе наратори кои раскажуваат од две гледни точки. Навидум раскажуваат монахот Равул и мокниот турски војсководец Тимурташ. Но, ова само ни се чини така, а вистината е сосема друга. При читањето на последното поглавје од романот откриваме дека ниту еден од двајцата наратори не се всушност наратори, туку сеприсутниот наратор е Велзевут, паднатиот ангел на земјата. Тоа е оној кој им ги зема душите на Равул и на Тимурташ, ги прави негови слуги и раководи, манипулира со нивните мисли. Тие, всушност, се само фокализатори, односно фокализатор 1 е Равул, а фокализатор 2 е Тимурташ затоа што преку нивните гледни точки се раскажуваат настаните.

Клучни зборови: *наратор, нарација, фокализатор, „Смртта на дијакот“, Драги Михајловски, роман.*

Sanja SPASKOVA
Tole BELCEV, Ph. D.²

NARRATORS AND FOCALIZERS IN THE NOVEL 'THE DEATH OF THE NOVICE' BY DRAGI MIHAJLOVSKI

Abstract: At the beginning of this paper we present definitions of the basic concepts that are used in the paper. It is followed by a brief description of the novel and its content.

The basic aim of this paper is to make a distinction between the narrators and the focalizers in the novel. After presenting the definitions of narratology, narrators, focalization and focalizers, we attempt to identify them in the novel. While reading the novel we notice that there are multiple narrators who tell their stories from two standpoints. It seems that the narrators are the monk Ravul and the Turkish

¹ Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

² Goce Delcev University, Stip, Macedonia

army commander Timurtash. However, the truth is quite different. While reading the last chapter of the novel, we discover that neither of them is the narrator, but the omnipresent narrator is Velzevut, the fallen angel on Earth. He is the one who takes Ravul's and Timurtash's souls, makes them his servants and commands and manipulates their thoughts. Actually, they are only the focalizers because all the events are narrated through their points of view.

Key words: narrator, narration, focalizer, "The Death of the Novice", Драги Миајловски, novel.

1. Вовед

Предмет на анализа во овој труд е препознавање и изнаоѓање на нараторите и фокализаторите во романот „Смртта на дијакот“ од Драги Миајловски. Овој роман, всушност, е роман за историјата на славната Битола од моментот кога Османлиите доаѓаат овде па сè до нејзиното освојување.

Романот е поделен на глави и тие наизменично се раскажувани од двајцата наратори. Навидум ни се чини дека има двајца наратори кои раскажуваат за исти настани, но постои само еден наратор. Сеприсутниот наратор не е ниту монахот Равул, ниту силниот Тимурташ, туку семокниот Велзевут, ѓаволот. Наратор е само Велзевут, а Равул и Тимурташ се само фокализатори од чија гледна точка се реализира и тече нарацијата. Ѓаволот е оној кој раководи со нив, со нивните мисли, чувства, оној кој ги тера да се сомневаат во она во што веруваат, да размислуваат, оној кој прави да почувствуваат дека не се совршени и несовршено дејствуваат и размислуваат. Сето ова ќе биде докажано и аргументирано низ страниците на овој дипломски труд.

Наша задача ќе биде да покажеме и докажеме кој е нараторот, а кој е фокализаторот и зошто е тоа така.

2. „Смртта на дијакот“ од Драги Миајловски

Романот „Смртта на дијакот“ е едно од прозните романескни остварувања на македонскиот писател Драги Миајловски. Романот е структуриран така што во него говорат два лика преку писма, преку писанија. Нивните писма (дискурси) во романот се дадени наизменично – преку нивните гледни точки. Зборот *дијак* во македонскиот речник е дефиниран на следниот начин: освен првиот степен на свештенството, со овој термин во средновековието се означуваат и оние лица што се занимавале со пишување книги. Во овој роман сеприсутниот раскажувач не е Бог, туку Велзевут, ѓаволот, паднатиот ангел на земјата кој копнее да стане Бог. Тоа дека наратор е Велзевут кој говори преку двата лика, дијакот–монахот Равул и турскиот војсководец Тимурташ, нам на читателите ни се потврдува дури во последното поглавје од оваа прозна книга на Миајловски. Она што ги спојува двата лика – застанати еден спроти друг – првиот на страната на христијанството, а вториот на страната на исламот – е нивниот сомнеж во тоа во што веруваат. А богот на сомнежот е Велзевут кој, исто така, се сомнева во вистинитоста на Бог и поради тоа ќе биде и казнет со вечно талкање на земјата. Но, тој не страда сам. Тој ги казнува и своите поданици, ги присилува да се откажат од Бога и да бидат негови слуги. Монахот ќе почне да се приближува

до исламот, а освојувачот ќе почне да копнее по христијанството и токму тука за нив почнува пеколот. Монахот станува убиец за својата вера, а војсководецот убива во името на Алах. Всушност, ова не е книга за Бог, туку за искушението, за сомневањето, за двоумењето. Ова е книга за победата на Велзевут, а секоја негова победа е наш пораз и ново искуство. Моментот кога во нас ќе нема сомневање е моментот кога целосно веруваме во Бога. Овој роман е, исто така, и жестока осуда на бесмисленоста на војната.

3. Нараторите и фокализаторите во „Смртта на дијакот“

Во овој роман се раскажува за минатото на славниот град Битола, за борбата на Македонците против Османлиите за да ја зачуваат татковината, за поразот со кој се соочуваат, за непокојот на монахот Равул и за немирот и сомнежот што го мачи славниот турски водач Тимурташ.

Читајќи го романот „Смртта на дијакот“ забележуваме дека нема само еден наратор кој ги раскажува настаните и ни ги предава онака како што се случувале пред негови очи. Кога го читаме романот забележуваме дека има двајца наратори кои ги раскажуваат настаните, но кога ќе ја прочитаме и последната глава од романот сфаќаме дека тоа е само привид и дека има само еден наратор, а тоа е Велзевут, ѓаволот, сатаната. Тогаш, всушност, дознаваме кој е вистинскиот наратор којшто се крие зад овие ликови.

Читајќи го романот согледуваме дека сите настани ни се предаваат преку двајца наратори, раскажувачи кои наизменично ни ги раскажуваат настаните од две гледни точки. Најчесто во наратологијата нараторот се поистоветува со три раскажувачки категории и тоа со авторот, со јунакот или, пак, со некој од другите ликови. Во овој роман како наратори се јавуваат двата главни лика и носители на дејството: скромниот монах Равул и моќниот турски јунак Тимурташ. Сомнежот кај нас читателите за тоа кој е вистинскиот наратор се раѓа со воведувањето на уште еден лик, а тоа е ликот на Велзевут, ѓаволот.

Едниот наратор е монахот Равул која сака да ја запише и да остане запаметена историјата за славната Битола, да го предаде секој поминат, мрачен ден онака како што се случувало пред негови очи и да раскаже за храбрите Македонци кои се борат против непријателот.

Тој раскажува во прво лице, но и во второ лице и во трето лице. Во прво лице едниот раскажува кога зборува за неговиот живот, кога ни соопштува кој е тој, чиј син е тој, како се замонашил и кога зборува за неговиот немир, непокој кој од ден на ден сè повеќе се зголемува и кога ни ги предава неговите мисли и расудувања. Најголемиот момент на слабост го чувствува по смртта на старецот Паисиј кога го губи единствениот пријател, неговиот духовен татко, советник, помошник. Без него тој се плаши да продолжи понатаму, а се плаши затоа што веќе нема кој да го врати на вистинскиот пат ако погреша. Тука тој раскажува во прво лице едниот:

Стојам сам и подгרבавен, камилавката ми станала жива кисла, опинците студена каша. Тучно ми е на душа. Како понатаму? Како без мојот старец? Дали до оваа моја четириесет и петта година сум живеал преудобно? Дали така можам да го крстам својот живот до овој претпролетен, маглив,

труден ден? До вчера го имав својот игумен, својот духовен татко. Што и да ми се случеше ќе отрчав кај него и ќе му кажев. До вчера беше тука да ме учи, но веќе денеска не постои. Што ќе правам кога ќе дојдат моменти на тага, моменти на екстаза, моменти на излегување од себе, моменти на искушенија? (Михајловски, 2002: 9).

Во поголемиот дел од романот тој раскажува во прво лице, а во некои делови тој зборувајќи за себе мисли за целиот македонски народ. Кога зборува за неговиот тежок живот, за маките кои мора да ги трпи од Турците тој раскажувајќи за себе зборува во име на целиот македонски народ.

Кога раскажува за Османлиите тој раскажува во трето лице:

Османлиите доаѓаат. Нив никогаш не им е доста. Идат во јата. Темни, моќни јата што го преминуваат Хелеспонт ко на шала и го полнат воздухот со несреќа и јад. Мнозина христијани се исклани, мнозина одвлечени во плен, а мнозина што остануваат живи, умираат од глад. Таков глад е настанат каков што никогаш од создавањето на светот немало во плоднава Македонија. (Михајловски, 2002: 11).

Дадено е и раскажување во второ лице (форма „ти“) со автентичното значење кога тој ни го предава разговорот со отецот Паисиј, кога тој го упатува на каков живот се нафаќа и го советува како да издржи до крај и да му служи верно на Бога.

Сега започнуваш живот овде во манастиров, без однапред означени правци, без предупредувања, без обмислено решение. Оти во овој миг Бог може да ти каже стани од овде и оди таму, остави го ова и прави го она. Треба да се подготвиш во секој миг да бидеш апостолски човек, човек што суштествува, навистина постои, да бидеш самотен и смирен и мир да шириш околу себе. Каде и да одиш, во пејтера или на улица, во планина или во низина не смееш да бидеш човек што ја пренесува својата празнина, својот стрес, своите гревови. Биди постојано исправен и разговарај со Бога и моли Му се да ја прифати твојата слабост. (Михајловски, 2002: 16).

Интересен е и оној дел од романот кога ни се предава разговорот во кој отец Паисиј му зборува на Равул за верата и го советува како да ја брани земјата од непријателите.

Немај со нив ништо. Ако имаш тогаш ќе те измамат и ќе ти наштетат. Тие се неверници. А неверниците треба да се таманат и нишатат. Да не ни се испогани верата, оти само чиста, неоскверната таа може да нè крепи. Ако ме почитуваш така ќе правиш. Богот наш е добар, ама ако се работи за смртна закана, сети се дека тој исто така рекол, Не дојдов да донесам мир туку меч. (Михајловски, 2002: 30).

И овде раскажувањето ни е предадено во второ лице (форма „ти“) со неговото автентично значење.

Силниот војсководец Тимурташ е вториот наратор и раскажува во прво лице. Деталите за неговиот живот, немирот, неговите постојани размислувања и расудувања тој ни ги предава во прво лице. Исто така, како и во раскажувањата на Равул кога зборува за македонскиот народ тој зборува во трето лице.

Овие двајца наратори, и дијакот Равул и турскиот војсководец Тимурташ,

од аспект на сигурноста (уверливоста) во она што го раскажуваат во овој роман се колебливи наратори. Тие навидум се сигурни во она што го раскажуваат, но постојано во нешто се колебаат и се сомневаат.

Нараторите се класифицираат врз основа на нивната припадност кон групата на антропоморфни битија или, пак, кон животни и неживи предмети и врз основа на тој критериум се изделуваат два вида наратори: антропоморфни и неантропоморфни наратори. Според тоа, овие двајца наратори се антропоморфни.

Како што се раѓа сомнежот кај Равул и кај Тимурташ така и кај нас, читателите се раѓа сомнежот кој е нараторот со појавата на ликот на Велзевут, односно ѓаволот, шејтанот. Тој најавува и нè поттикнува да се сомневаме во она што го гледаме, да се сомневаме дали Равул и Тимурташ се наратори.

Кога ќе го прочитаеме и последното поглавје од книгата ја откриваме и согледуваме вистината за тоа кој, всушност, е нараторот. Всушност, наратори не се ниту Равул, ниту Тимурташ, туку „големиот“ Велзевут. Велзевут е паднатиот ангел на земјата кој му завидел на Господ и бил избркан од рајот. Тој останува да владее на земјата со луѓето. Тој не останува сам, туку упорно се бори кај секого да внесе немир. На лесноверните луѓе им нуди удобен живот, секакви богатства, лажни убавини, а за возврат им ги зема душите. Од мигот кога потпишуваат договор со него, со ѓаволот, тие му стануваат вечни слуги, тој манипулира со нив, со нивните мисли, со нивниот живот.

Велзевут е омнисцентен прикриен (минимален) наратор. Тој знае сè, гледа сè, слуша сè, раскажува за сè и се наоѓа во една моќна божја позиција. Тој е постојано присутен, но не е забележлив за читателите. Велзевут е нараторот, сезнаечки наратор кој знае сè и гледа сè, а Равул и Тимурташ се само фокализатори од чија гледна точка се раскажуваат настаните. Од аспект на сигурноста во она што го раскажува тој е сигурен (уверлив) наратор, бидејќи тој знае сè. Исто така, тој е неантропоморфен наратор.

Дека наратор е Велзевут кој говори преку двата свои лика монахот Равул и војсководецот Тимурташ нам, односно на читателите, ни се потврдува преку последното поглавје од книгата кога тој самиот тоа го потврдува:

Да ви го кажам крајот на приказната за дијакот. Таа само навидум е раскажана од двајца: дијакот Равул и војсководецот Тимурташ. Во суштина, раскажувачот е само еден, само јас, семејниот, сезнаен, сеформен Велзевут, началникот на темницата, кнезот на темното тело, на мојот голем, бескраен, бесконечен вилает на земјата. Цело време Ви говорев јас, мајсторот на зборот, големиот креативец, бунтувачот против бајатоста, застаеноста, цицачот на смислата, обесмислувачот на зборовите, господарот на притворноста, префриганоста, маестрото на сите облици и форми. (Михајловски, 2002: 230).

Тој, сатаната, им ги зема душите, ги покорува, ги прави негови слуги, послушници и тој раскажува преку нив. И двајцата ги освојува истовремено. На Равул му го поматува умот со убавата девојка во која тој се преобразува, а на Тимурташ му ја потхранува суетата и го тера да се сомнева во хиерархијата, во целта на походот, во моќта на султанот:

Ги освојувам истовремено. Додека на Равула му го ломам духот со сликата на една јадна послушничка моја, во која верно се престорив нудејќи

му се во замена за неговата душа, на Тимурташа му ја потхранувам суетата, го терам да се сомнева во хиерархијата, во целта на неговиот поход, во моќта на самиот султан, инаку мој стар муштерија и слуга. (Михајловски, 2002: 37).

Ѓаволот е оној кој управува со светот и со лесноверните луѓе кои стануваат негови слуги. Тој ја зема душата на стариот негов слуга отец Паисиј за да може успешно да манипулира со Равул и да му го поматува умот, а неговиот верен слуга, султанот Мурат, го поттикнува да го испрати Тимурташ во овој бесмислен поход. Од сето ова сите ќе имаат штета, а само тој ќе има некаква полза. Ќе има многу жртви, многу крв, многу урнати домови, многу лелеци, а тој ужива во тоа – да им нанесе зло на луѓето.

Тоа што нам како читатели ни се чини дека тие (ликовите Равул и Тимурташ) се наратори е само привид, а ѓаволот е мајстор за создавање привид. Фокализатор 1 е Равул, а фокализатор 2 е Тимурташ. Нивната нарација, нивното раскажување се реализира преку нараторот Велзевут. Значи, во романот има само еден наратор, а тоа е моќниот ѓавол, шејтанот, сатаната, а Равул и Тимурташ се само фокализатори. Велзевут ги раскажува настаните од нивен аспект, од нивна гледна точка. Тој за истата војна, за тешките денови, за борбата, за маката на народот раскажува и гледа од два различни аспекти. Кога раскажува од аголот на Равул и кога гледа од неговата призма го величи македонскиот народ, упатува на штетите кои ќе ги сноси тој, ги согледува последиците од борбата кои ќе ги снесат тие. На истата битка гледа различно од два аспекта. Од призмата на Равул војната носи само зло, само лошотија, само немир, многу изгубени животи, многу крв пролеана без голема причина. Кога раскажува и кога гледа низ призмата на Тимурташ, војната за него носи повеќе слава, поголема моќ, поголема сила, стекнување на поголема освоена територија.

Овде, во овој роман на Драги Михајловски, имаме внатрешна фокализација, а таа подразбира поистоветување на спознајниот досег на нараторот и на ликот. Нараторот знае и кажува онолку колку што знае ликот, односно онолку колку што знаат ликовите во раскажувачкиот текст. Имено, се разликуваат три подвидови внатрешна фокализација и тоа: постојана, променлива и многустрана фокализација. Во овој роман имаме многустрана фокализација, бидејќи за едни и исти настани се раскажува од две гледни точки. Во овој роман за истата војна, за истите поминати денови, за истата мака и за истото страдање се раскажува од два аспекти.

За илустрација ќе наведеме пример каде што и Равул и Тимурташ зборуваат за исти настани, но секој гледа од своја перспектива. За битката кај теснецот во која цел месец се борат Македонците и Османлиите и двајцата зборуваат, но гледано од различен агол.

Овој настан гледано од аспект на Равул изгледа вака:

Цел месец се бијат кај теснецот. Честите викотници кога се напаѓа или се повлекува, удољу и угоре по стрмнините од ушиците, убаво ги слушаме овде во манастиров. Нормално, зошто ние сме на само дваесетина минути пеш од местото на борбата. Секое утро се молам за спас на мртвите, за утеха на сакатите. Толкава касапница, велат, одамна не била. Од каде толкава омраза меѓу луѓе што првпат меѓусебно стапуваат во контакт? Кој во

темната историја направил нешто толку страшно и грдо, па сега и едните и другите навалуваат еден на друг, се фаќаат за гуша, се дават, се колат небаре отсекогаш биле душмани или доаѓа крајот на светот? (Михајловски, 2002: 73).

А гледано од перспектива на Тимурташ, истото тоа изгледа сосема поразлично:

Цел месец загубив овде во ушициве! Дали сум тврдоглав, па ја загубив секоја моќ за проценка? Знам дека неверниците се барем десетпати помалку од нас. Но, храбри се, дури дрско храбри, би рекол!...

Вака цел месец помина, илјадници мртви закопаваме, а уште сме во теснецот само затоа што, по падот на Прилеп, центарот на ова мало кралство, си реков дека не ми треба некаква посебна стратегија, дека доволно е, страшни и непобедливи, во сета своја застрашувачка величина, да бунеме преку уплашените очи на бранителите, за веднаш да се откажат од секоја помисла за каква и да е разумна одбрана. Но згрешив! (Михајловски, 2002: 77).

Во моментот на најголема слабост Ѓаволот, шејтанот, им ги зема душите, тие му се покоруваат, потпишуваат и стануваат вечно негови слуги, марионетки во негови раце.

Ѓаволот лесно го обзема Равул, ноќе го зема и го шета по убавите одаи, го мами со бесценетите камења, го заведува со убавата насмевка на неодоливата Вергенија и лесно тој станува негов плен. Всушност, Ѓаволот успева да се преобрази во сè, па тој се преобразува во неодоливата Вергенија и му го поматува умот и му го влева сомнежот за неговата вера.

Потпиши, потпиши и сè ова ќе биде твое! А што бараш од мене? – велам загледан во маѓесната Вергенија. Ништо додека си жив, ми вели, сè што барам е по смртта! Разликата меѓу мене и твојот Бог е голема и битна: тој ти нуди смрт, а јас живот! Тој ти вели: Не живеј, туку живеј ја само смртта. (Михајловски, 2002: 31).

И Тимурташ го освојува со најубавата анама. Тој му ја исполнува желбата да ја види само за миг најубавата анама, а за возврат му ја зема душата.

Тогаш ми се појави тој. Тенкиот висок, црн господин. Шејтанот лично персиски. Ми се насмевна и ми се поклони. На твоја услуга, господине беглербеј! Сакам жена, господине, ја сакам најубавата жена, шејтане, анамата на мојот живот. Само да ја видам, господине, да ја видам, па да умрам! Не ти е време за умирање, господине беглербеј, ми рече, а желбата ќе ти се оствари веднаш. Зошто ова го правиш? Го праишав. За да бидеш мој по смртта, кога ќе минеш по овој тесен премин и кога ќе згазнеш по вилаетите на ноќта, во конаците на ноќта, на темницата во кои повеќе нема ништо да чувствуваш. Најмалку болка. Само потпиши! Ми рече и ми пикна под нос едно црно пусулче. Веднаш! Реков и се потпишав зашто пресилна страст гореше во мене. (Михајловски, 2002: 199).

Интересно е и кога Велзевут ни раскажува за поразот, односно за победата над моќната Битола и за крајот на битката од гледна точка на овие двајца фокализатори (дијакот Равул и војсководецот Тимурташ). За едниот тоа е пораз, штета, понижување, а за другиот голема победа, корист, гордост.

Равул гледа со тага и со жал на тие настани:

Вчера ги отвориле градските порти. Со тежок крикот од 'рџосаните ментешиња, со тешка јанса во душата на отворачите и тучен страв во срцата на граѓаните. Долго се цареле освојувачите во отворениот простор пред нив. Долго до ручек. Се свереле, зјапале втренчени во покривите од куќите што се наизраале во ширум отворените ореови поли, не верувале во глетката пред себе, мислеле некоја тешка замка им е поставена, потајна стапица за нивниот умор, за нивната лакомост, дрчност, алчност, за нивната зазабица по плен и жени. (Михајловски, 2002: 191).

Тимурташ се насладува од победата, но ја чувствува и омразата на непријателите кон него.

Еве ме легнат на дрвената носилка среде урнатините на она што беше Битола. Околу мене, над мене, под мене смрт. Се крева во тешки, темни думани чад од пеплиштата на некогашните, стасити бедеми, од згариштата на убавите, горди куќи, од изгиништата на последните храбри бранители. Небото нè мрази, господ нè мрази, господ зад господ нè мрази. Но важно е дека најпосле стигнавме до целта. (Михајловски, 2002: 197).

И Равул и Тимурташ извршуваат туѓа задача, туѓа наредба, а тоа е онаа на семоќниот Велзевут. Тие ништо не прават ниту, пак, размислуваат по своја волја, туку тоа е желба на Ѓаволот. Тој е движечкиот принцип. Тој е мислата на дијакот Равул, неговата рака, неговото перо, мастилото, хартијата и најважното – тој е сомнежот кој го тера напред. Равул е само исполнувач на заповедта на Ѓаволот. Ѓаволот е и јатаганот на Тимурташ, лутиот сјај во неговите очи, моќниот глас кој секојдневно издава наредби на војската. Велзевут е и бесот кој го тера да го коли, да го убива послабиот, невиниот, тој е и кошмарот кој му ги замајува мислите за покорност и послушност кон претпоставениот. Тие полека, но сигурно стануваат вечни слуги на Ѓаволот. Тој е оној кој им внесува неспокој и сомнеж да се сомневаат во она што веруваат.

Приказната за Равул и Тимурташ ја завршува семоќниот раскажувач Велзевут. Судбината на Битола, на Равул и на Тимурташ ја завршува тој. Тој го зема Равул кај себе, а Тимурташ го остава да ужива во победата. Извршува уште неколку задачи кои му ги задава Ѓаволот. Ѓаволот му ја задава задачата која го исполнува до крај, во која тој ужива затоа што така му наштетува на својот најголем непријател, а тоа е Бог. Му ги навезува гласовите и Тимурташ издава наредба да се запалат сите манастири и цркви од околината. На крајот од романот Велзевут дава доказ за неговото постоење, за неговата моќ и за неговото раскажување. Рисјаните кои останале низ вековите создале свој град околу светите места кои, всушност, биле негови градби, демондоми. Тој има моќ да управува со сè, да менува сè и да ги заслепува луѓето да веруваат во погрешни работи. Тој кажува дека на местата на кои некогаш имало некои манастири сега има изградено џамии. Тоа така го направил за Христ и Мухамед да се заедно прегрнати, заедно да се крепат и да се бранат од него, од неговите злодела.

4. Заклучок

Од сето она што претходно се кажа и од изнесените аргументи можеме да заклучиме кои се нараторите, а кои се фокализаторите во романот. Нараторот е раскажувач, односно оној кој ги раскажува настаните онака како што се случувале. Фокализацијата ја покажува гледната точка на нарацијата, а субјектот на нарацијата, односно ликот преку кого ни се нуди гледната точка е определен како фокализатор. Според различни критериуми се направени различни класификации на нараторите и на фокализацијата.

Во романот „Смртта на дијакот“ од Драги Михајловски постои само еден наратор кој е сезнаечки раскажувач. Тој знае сè, гледа сè, слуша сè. Нараторот во овој роман е ѓаволот, шејтанот, семокниот господар на земјата, Велзевут. Нарацијата се одвива од гледна точка на двајца фокализатори. Фокализатор 1 е дијакот Равул, а фокализатор 2 е војсководецот Тимурташ. Овде станува збор за внатрешна многустрана фокализација, бидејќи за едни исти настани се раскажува од две гледни точки. Значи, фокализатори се Равул и Тимурташ, а нивната нарација се реализира преку нараторот Велзевут.

Романот „Смртта на дијакот“ од Драги Михајловски не е книга за Бог, туку книга за сомневањето и за искушението. Ова е книга за победата на Велзевут, а секоја негова победа за нас е само пораз, лекција и искуство. Моментот кога нема да се сомневаме е момент кога целосно веруваме во Бога. Во овој роман одлично се отсликува психологијата и на напаѓачите и на бранителите без оглед на тоа кога и каде напаѓаат и кога и каде се бранат.

Користена литература

1. Андоновски Венко (1997). *Структурата на македонскиот реалистичен роман*. Скопје: Детска радост.
2. Андоновски Венко (2011). *Обдукација/абдукација на теоријата, Том I: Жива семиотика*. Скопје: Галикул.
3. Вангелов Атанас (1996). *Теорија на прозата*. Избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов. Скопје: Детска радост.
4. Дикро Освалд, Тодоров Цветан (1994). *Енциклопедиски речник на науките за јазикот, 1 и 2*. Превод Атанас Вангелов. Скопје: Детска радост.
5. Михајловски Драги (2007). *Смртта на дијакот*. Скопје: Каприкорнус.
6. Младеноски Ранко (2012). *Наратологија*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет.

